

تفکر برای تفکر

مروری بر مفهوم تفکر انتقادی و اهمیت آن

سیمینه زینلی زاده

کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

پژوهشگر حوزه تعلیم و تربیت

اما به طور کلی تفکر انتقادی یک مهارت شناختی قابل بهبود محسوب می‌شود. بنابراین، جای شک و تردید نیست که ایجاد مهارت تفکر انتقادی در فرزندانمان چقدر اهمیت دارد. پس باید برای یادگیری این موضوع تلاش کنیم، برای ایجاد آن وقت صرف کنیم و حتی هزینه کنیم تا فرزندانمان با قابلیت‌های فکری و شناختی نیرومند پرورش دهیم و البته قبل از آن خودمان، به‌عنوان والدین، در جهت ارتقای قابلیت‌های ذهنی خود اقدام کنیم. چرا که والدین فکور کودکان فکور را پرورش خواهند داد.

نوشته پیش رو گنجایش پرداختن مفصل به تفکر انتقادی و راهبردهای پرورش آن را ندارد، اما پیشنهادهایی برای شما داریم:

در هفت سال اول تولد، به کودکان اجازه دهید از حواس خود استفاده کنند، به اشیاء دست بزنند و آن‌ها را لمس کنند. شرایطی فراهم کنید تا صداهای مختلف را بشنوند. منتظر واکنش‌های او باشید و حتماً با او صحبت کنید. محیطی غنی را در برابر چشمانش فراهم کنید و او را به طبیعت ببرید. از حس چشایی کودکان غافل نشوید. بعد از سه‌سالگی، آموزش مهارت حل مسئله به کودک اهمیت پیدا می‌کند. اجازه دهید مسائل خودش را خودش حل کند. اگر با دوستش دچار چالش شده یا برای انتخاب راه حل موضوعی در تکاپوست، دخالت نکنید. اجازه دهید خودش آن را حل کند یا با سؤال و جواب او را راهنمایی کنید. سؤال و جواب را بخش هرروزه ارتباطی‌تان با کودک قرار دهید. این باعث می‌شود کودک تفکر کند. در حال حاضر مراکز متعددی دوره‌های آموزش تفکر برای کودکان برگزار می‌کنند و روان‌شناسان زیادی مدرس مهارت حل مسئله، به‌عنوان یکی از مهارت‌های زندگی، هستند. در حد توانتان در این مسیر از امکانات آموزشی استفاده کنید.

در هفت سال دوم، پیشنهاد ما کتاب‌خوانی و قصه‌گویی است. قطعاً تلاش همه والدین این است که کودکان کتاب‌خوان بار بیاید و این مستلزم آن است که خودمان به‌طور مستمر سهم ویژه‌ای برای مطالعه در برنامه روزانه

تفکر انتقادی چیست؟ وقتی گفته می‌شود «یکی از مهارت‌های مورد نیاز فرزندانمان داشتن تفکر انتقادی است» این حرف به چه معناست؟ تفکر انتقادی چه کاربردی دارد؟ از تعدادی از والدین پرسیده شد، به نظر شما وقتی گفته می‌شود فردی تفکر انتقادی دارد، یعنی چه ویژگی‌هایی دارد؟ پاسخ‌های متفاوتی به این سؤال داده شد. برخی از والدین صرفاً از روی واژه انتقادی در عبارت تفکر انتقادی قضاوت می‌کنند و تفکر انتقادی را «انتقاد کردن و دیدن عیوب» تعریف کرده‌اند. اما پاسخ برخی از والدین به مفهوم واقعی تفکر انتقادی نزدیک‌تر بود: «دیدن معایب در کنار مزایا، بررسی همه ابعاد یک موضوع و داشتن قدرت تحلیل و بررسی و استدلال.»

تفکر انتقادی را نباید به توانایی فرد در انتقاد کردن محدود دانست، بلکه آنقدر مفهوم گسترده‌ای دارد که توجه بسیاری از پژوهشگران را در دوره‌ها و در جوامع گوناگون به خود جلب کرده است. تفکر انتقادی به فرایند خوب فکر کردن اشاره دارد. برخی از صاحب‌نظران از آن با عنوان «تفکر برای تفکر» یاد می‌کنند. تجزیه و تحلیل، تفسیر، تبیین، استنباط، ارزشیابی و یکپارچه کردن اطلاعات، از مؤلفه‌های تفکر انتقادی هستند. تفکر انتقادی یعنی تصمیم‌گیری در مورد اینکه چه کاری انجام و چه چیزی باور شود. استدلال‌پردازی با استفاده از استانداردهای عقلایی، از مقدمات فرایند تفکر انتقادی است و از فرایندها و راهبردهای شناختی استفاده می‌کند تا به فرایندی مطلوب برسد.

همان‌گونه که می‌بینید، تفکر انتقادی تعریفی پیچیده و پرابهام دارد، اما به غیر از اینکه لازم باشد بدانیم تفکر انتقادی چیست، مهم‌تر این است که بدانیم، چگونه می‌توانیم تفکر انتقادی را در کودک خود پرورش دهیم. این همان چیزی است که بسیاری از فعالان حوزه تعلیم و تربیت، روان‌شناسان و البته والدین به‌دنبال آن هستند. قبل از این نیز باید به این سؤال پاسخ داد که اساساً تفکر انتقادی مهارتی ذاتی است یا اکتسابی و مترقی؟ البته ممکن است فردی به‌طور ذاتی توانایی تجزیه و تحلیل و استنباط خوبی داشته باشد،

داشته باشیم. از نقش مدرسه در تربیت فکری غافل نشوید و آن را مهم بدانید. برخی مدرسه‌ها رویکرد شناختی دارند و معلمان آن‌ها در روش تدریس خود از یادگیری شناختی و ساختارگرا و سایر روش‌های نوین تدریس استفاده می‌کنند. البته مراقب باشید گول تبلیغات مدرسه‌ها را نخورید. بررسی نقش مدرسه در شکل‌گیری تفکر انتقادی، فرصتی مجزا می‌طلبد. اینکه اساساً ساختار نظام آموزشی ما چقدر فرد را به انسانی دارای تفکر انتقادی تبدیل می‌کند و چقدر خروجی این نظام افرادی فکور و دارای قوای تحلیلی هستند، سؤالی اساسی است. باید توجه داشت، در کودکان به‌طور طبیعی علاقه به دانستن وجود دارد. این علاقه به جهت‌دهی نیاز دارد. تبلت و شبکه‌های مجازی راه‌حل‌های مجازی هستند. به دنبال راه‌حل‌های واقعی باشید. جست‌وجوگری را در کودکان تقویت کنید. از او یک پژوهشگر کوچک بسازید. شاید در نگاه اول به نظر نیاید که نظم در تربیت فکر کودک چه جایگاه ویژه‌ای دارد. هفت سال دوم تولد، زمان آموزش نظم به کودکان است. به‌طور کلی، مهارت‌های خودتنظیمی در بطن پرورش تفکر انتقادی است. وقتی کاری از کودک شما سر زد، هیجان را مدیریت کنید و قبل از هرگونه اقدام به توییح و یا تشویق، از او استدلال بخواهید و بدانید استدلال با توجیه کردن فرق دارد. در نهایت نتایج اقدامات خود را در هفت سال سوم زندگی کودکان شاهد باشید.

تفکر انتقادی در عصر جدید

عصر جدید عصر گسترش اطلاعات و ارتباطات است. بسترها، وبگاه‌ها، وب‌نوشت‌ها، اتاق‌های گفت‌وگو (چتروم‌ها)، شبکه‌های اجتماعی مجازی، بانک‌های اطلاعاتی دیجیتال و آموزشگاه‌های الکترونیک که در حال حاضر وجود دارند، نشانه‌هایی از بروز دوره جدیدی از زندگی بشرند. فرزندان ما در این دوره از تاریخ زندگی می‌کنند. در نتیجه باید مهارت‌های لازم برای رویارویی با همه پدیده‌های دوران